

שיחת הרב אביגדר נבנצל שליט"א לפרשת שלח תשס"א עבודת התפלה - כיצד?

היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה? איך הרשו לעצמם ירמיהו דניאל ונחמיה לשנות ממטבע שטבע משה? עונה הגמ': "מתוך שידועין בהקב"ה שאמיתי הוא, לפיכך לא כיזבו בו". הקב"ה אמת, ומעוניין על כן בתפלת אמת. ועל כן, הגם שאם כתוב בתורה "הָאֱ-לֹהֵי הַגְּדֹל הַגְּבוֹר וְהַנּוֹרָא" הרי ודאי שזו אמת, וגם ירמיהו דניאל ונחמיה ידעו זאת והאמינו בכך, אבל מ"מ לאור הנסיבות שהיו בזמנם, ידעו בעצמם שבלבם אינם מרגישים את אמתת הדברים. ועל כן, אם היו אומרים לשון זו בתפלתם, לא היתה תפלתם מותאמת להכרת לבם; לא היתה זו תפלה מן הלב אלא תפלה מן הסידור, מפני ש"כך מודפס בסידור" (ובמקרה שלהם: כי כך כתב משה בתורה). ועל כן "לא כיזבו בו" בקב"ה, ולא אמרו בתפלתם את לשונו של משה - "הָאֱ-לֹהֵי הַגְּדֹל הַגְּבוֹר וְהַנּוֹרָא". לנו אין את דרגת האמת של הנביאים. אנחנו צריכים לומר "הא-ל הגדול הגבור והנורא" בין אם מרגישים או את אמתת הדברים ובין אם איננו מרגישים אותה, כי כך תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה לומר התפלה. אבל הנביאים לא התפללו כי "כך כתוב בסידור". הנביאים התפללו רק על פי הכרת לבם. ומכאן, שאם משה רבנו אומר "ושמעו מצרים", אין זה מפני שמצא שכך נאמר בפרשת "שלח", אלא מפני שכך מצא בלבו, שכואב לו חילול השם הנורא שעלול להיות. את אמתת הלב הנדרשת בתפלה רואים גם אצל אברהם אבינו. אברהם אבינו מתפלל על סדום, ומעלה גם הוא את הטיעון של חילול השם שעלול להגרם מהשמדת סדום: "תִּלְלָהּ לְךָ מַעֲשֵׂת פֶּדָר הִנֵּה לְהִמִּית צִדִּיק עִם רָשָׁע" (בראשית יח, כה). עונה לו הקב"ה: "אִם אֶמְצָא אֶת צְדִיק בְּסֹדֹם תִּמְשִׁים צְדִיקָם בְּתוֹךְ הָעִיר, וְנִשְׁאֲתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוֹרָם". תפלתו התקבלה. מה עושה אברהם אבינו? ממשיך להתפלל: אולי מספיקים גם ארבעים וחמישה צדיקים בלבד, ואולי מספיקים רק ארבעים, וכך הלאה עד עשרה (על פחות מעשרה צדיקים לא התפלל, מהטעם המבואר ברש"י שם פס' לב). וקשה: אם סבר אברהם שעד עשרה אפשר להתפלל, מדוע לא טען זאת מיד בפעם הראשונה? אמנם רש"י מסביר (שם פס' כד ופס' כט) שע"י עשרה צדיקים אפשר היה להציל רק עיר אחת (מתוך חמשת הערים שעמדו לְהִפְכָּה), אבל מ"מ יכול היה להתחיל מיד בהצלת עיר אחת בלבד. מדוע א"כ הלך בשלבים? התשובה היא, שאברהם אבינו מתפלל רק על פי הכרת לבו, כפי שראינו אצל ירמיהו ודניאל. בהתחלה הרגיש, שאם ה' יהרוג חמישים צדיקים בהפיכת סדום, יהיה זה חילול השם. אחרי שהתפלל על כך, העלתה אותו התפלה במדרגה, והרגיש כבר שגם בהריגת ארבעים וחמישה צדיקים יהיה חילול

לאחר מעשה המרגלים אומר הקב"ה למשה: "עֲדָה יִנְאָצְנִי הָעָם הַזֶּה... אֶפְנֶוּ בְדָבָר וְאֹרְשָׁנוּ..." (במדבר יד, יא-יב). אומר משה לקב"ה: "ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרבו, ואמרו... מבלתי יִכְלֹת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם" (שם, יג-טז). כלומר: אם אכן תשמיד את ישראל ח"ו, יגרום הדבר לחילול השם [וכן טען גם בעגל (בנוסף לטענות אחרות): "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם" (שמות לב, יב)]. והנה יש לדעת, שאם משה רבנו טוען טענה כזו, והקב"ה מקבל אותה, הרי שאין מדובר בכעין תכסיס של משה רבנו להציל את ישראל מכליה בשעה שאין להם זכויות מספיקות מצד עצמם. שכן תפילה אמיתית צריכה לבוא מעומק דליבא, ותפילתו של משה ודאי תפלת אמת היא, שאכן כואב לו בעומק לבו על חילול השם שעלול להגרם מהשמדת ישראל ח"ו, הוא אינו יכול לדאות שאחרי קידוש השם הגדול שהיה במצרים יהיה חילול השם גדול כזה, שמצרים יאמרו: "למלך אחד (לפרעה) - יכול (הקב"ה) לעמוד, לשלשים ואחד מלכים - אינו יכול לעמוד" (ברכות לב, א. ועי' רש"י כאן יד, טז), או טענות דומות. ודאי גם עצם הגזרה על ישראל כואבת למשה, ומה שאין הוא מזכיר זאת בתפלתו, זהו מפני שהוא מבין שבשעה זו אין צידוק מספיק להזכיר את זכותם של ישראל. אבל חילול השם שהזכיר בתפלתו, ודאי שהזכירו מכל לבו.

מנין לנו שאכן מדובר כאן בתפלה מעומק הלב, ולא בכעין "תכסיס"? אמרו חז"ל (יומא סט, ב): משה רבנו כתב בתורה: "הָאֱ-לֹהֵי הַגְּדֹל הַגְּבוֹר וְהַנּוֹרָא" (דברים י, יז). בא ירמיהו ואמר: "הא-ל הגדול הגבור" (ירמיה לב, יח), ולא אמר 'הנורא'. מדוע? - "נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו"? א"א לומר 'והנורא' כשהגויים מקרקרין במקדש. בא דניאל ואחריו גם נחמיה ואמרו: "הא-ל הגדול והנורא" (דניאל ט, ד; נחמיה א, ה), ולא אמרו 'הגיבור'. מדוע? - "נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו"? אי אפשר לומר 'הגיבור' במצב כזה. באו אנשי כנסת הגדולה ואמרו: "אדרבה, זו היא גבורת גבורתו - שכובש את כעסו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקב"ה, היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות"? (יומא שם) "מִי כְמִכָּה בְּאֵלֶם ה' (שמות טו, יא), מי כמוך בְּאֵלִים" (גיטין נו, ב), שומע את הרשעים מנאצים ומגדפים אותו, ושותק. דווקא בזה רואים את גבורות ה' ונוראותיו, וא"כ גם במצבים הקשים הללו אפשר לומר "הא-ל הגדול הגבור והנורא". ואכן תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה לומר בתפלה (בברכת 'מגן אברהם' שבתפלת שמונה-עשרה): "הא-ל הגדול הגבור והנורא". שואלת הגמ': "ורבנן

השם. ע"י תפלה זו עלה שוב במדרגה והרגיש שגם בהריגת ארבעים צדיקים יהיה חילול השם, וכך הלאה עד לעשרה. אבל אם מלכתחילה היה מתפלל על עשרה, לא היתה תפילתו מותאמת להכרת לבו, ותפילה שלא על פי הכרת הלב לא תתכן אצל הנביאים, כפי שראינו לעיל. חז"ל אומרים (ב"ר מט, ט), שאותה תפילה שהתפלל אברהם אבינו, התפלל גם איוב (בנוסח אחר). אברהם אבינו אמר: "חָלָה לְיָ □ מַעֲשֵׂת פְּדָבֵר הַיָּהּ לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע", ואיוב אמר: "אַחַת הִיא, עַל פֶּן אֲמַרְתִּי: תָּם וְרָשָׁע הוּא מְכַלֵּה" (איוב ט, כב). ואולם חז"ל מתבטאים על כך ואומרים: "אברהם אמר בְּשׂוּלָה, איוב אמר פגה" (ב"ר שם). תפלתו של אברהם היתה בבחינת תאנה בְּשׂוּלָה, ושל איוב - בבחינת פגה. מהי הפְּגִיּוֹת בתפלתו של איוב? הסביר מורי ורבי הרב דסלר זצ"ל, שאיוב לא התכוון בתפלתו רק לשם שמים. אמנם איוב הוא נביא והוא "איש תם וישר ירא אלקים וסר מרע" (איוב א, ח), וא"כ ודאי כואב לו גם על חילול השם שנגרם מן היסורים הבאים עליו למרות צדקותו, אבל יחד עם זאת מעורב בצעקתו גם כאבו האישי על היסורים שבאו עליו, וא"כ אין תפלתו נובעת מלב שלם לגמרי. אצל אברהם אבינו המצב הוא הפוך. מבחינתו האישית של אברהם אבינו היה טוב דוקא לסלק את סדום מן העולם, שכן סדום מייצגת תורה הפוכה מן התורה שמטיף לה אברהם. אברהם מפיץ תורת חסד, וסדום מפיצה תורת רשע. וא"כ טוב יותר מבחינתו האישית של אברהם שסדום תושמד דוקא. אבל חילול השם שבהשמדת סדום (על הצדיקים שבקרבה, במידה וישנם כאלו) כואב לאברהם אבינו, ועל כן בניגוד לטובתו האישית, הוא נושא תפלה להצלתה של סדום. ודאי א"כ שתפלה זו נקיה מכל פניה אישית, ועל כן היא משולה לתאנה בשלה - "אברהם אמר בְּשׂוּלָה, איוב אמר פגה".

ובכל זאת, גם תפלתו של איוב היא תורה בשבילנו. חז"ל אמרו, שבאמת כך צריך אדם לעשות, אם יש לו צרה ח"ו, ראוי לו "לשתף שם שמים בצערו", ולמדו זאת מאיוב (ברכות סג, א). מה פרוש "לשתף שם שמים בצערו"? כמדומני שהפשט הוא, שְׂאֵל לו להתפלל רק מפני שהיא מצטער, אלא גם מפני שהיא מצטער (משנה כביכול בצערן של ישראל, כמו שאמרו חז"ל (משנה סנה' מו, א): "בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי!" הרי שהשכינה מצטערת בצער האדם. ולא רק בצערם של צדיקים, אלא אפילו בצערם של רשעים, ואפילו של חייבי מיתות בית דין (עי' שם). ואכן אנו אומרים זאת בכל יום בתפילה (בברכת 'רפאנו'): "כי א-ל מלך רופא נאמן ורחמן אתה". מה פרוש רחמן? שהוא מצטער כשהחולה מצטער. מתפללים אנו א"כ: "רפאנו... והעלה ארוכה לכל מכותינו, כי א-ל מלך רופא נאמן ורחמן אתה", כלומר: רפאנו כדי שלא תצטרך לסבול מצערנו. אסור להתבטא כך על הקב"ה, אבל חז"ל הרי אמרו (פסחים

קיג, ב) שלושה חיייהן אינם חיים, ואחד מהם - הרחמנין. כי לרחמן תמיד כואב; פה הוא שומע על מישהו שמת לו קרוב ח"ו, ופה הוא שומע על אסון אחר, ועל הכל כואב לו, וא"כ חיייו אינם חיים. כך גם לקב"ה יש המון צרות כביכול, כי על כל יהודי שסובל גם הקב"ה סובל כביכול, כנ"ל. צריך א"כ להתפלל על הקב"ה שלא יסבול (ועי' בנפש החיים שער ב' פי"ב). אלא שבדרך כלל התפלה שלנו היא קודם כל על עצמנו: שאנחנו נהיה בריאים, ושכל המכרים שלנו יהיו בריאים, ואחרי זה שגם כל היהודים יהיו בריאים. וא"כ התפלה שלנו איננה נובעת מדאגה לכבוד שמים, אלא משיקולים אחרים. ומ"מ, יש להשתדל לפחות לשתף שם שמים בצערנו, להרגיש גם את צערנו של הקב"ה עד כמה שאפשר. אמנם גם אם לא נרגיש זאת חייבים אנו לומר את הדברים ("כי א-ל מלך... רחמן אתה"), שהרי כך תקנו לנו מתקני התפלה, אבל יותר טוב אם גם מרגישים את הדברים. אם אדם מתפלל באמת על כבוד ה', הרי שתפלתו היא אכן בבחינת "עבודה שבלב", כפי שתפלה צריכה להיות (עי' רמב"ם הלכ' תפלה פ"א ה"א). ועכ"פ, גם אם אדם איננו עומד על מדרגה זו, להתפלל מתוך שאיפה שיתקיים מה שטוב לקב"ה, אלא מתפלל רק מתוך שאיפה להשיג את טובת עצמו, בכל זאת תפלתו עבודה היא. שכן בעצם פנייתו אל הקב"ה, הוא מראה שאם צריך הצלה מהאויבים, הרי שהיא לא תבוא משרון או מהשמאל או מאמריקה, אלא רק מהקב"ה. ואם צריך רפואה, אז נכון שצריך רופא וצריך קופ"ח וכו', אבל בסופו של דבר הרפואה היא בידי שמים ולא בידי מישהו אחר, וכן כל שאר הדברים. אפילו עצם האפשרות להתפלל לפניו כראוי איננה בידינו, וגם עליה עצמה צריכים להתפלל לסייעתא דשמיא, אשר על כן מבקשים אנו קודם תפילת שמונה-עשרה: "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", כי גם כדי להצליח להתפלל זקוקים אנו לסייעתא דשמיא. גם זו מדרגה של עבודת ה', להראות שאני מכיר ומאמין בכך שרק מהקב"ה שייך לבקש את צרכי. אבל ודאי עדיף להרגיש שכשיש צרות לישראל ח"ו, הרי זה חילול השם, ולהתפלל מצד כונה זו. שכן מדרגה זו גבוהה יותר.

והנה, כל זה טוב כשהצרות הבאות על ישראל ח"ו הן באמת בבחינת חילול השם. ואולם המצב שלנו היום הוא חמור יותר. המצב הוא, שהאויבים שלנו צועקים שהם מאמינים בה', צועקים שה' אֶפְרָיִם, ואילו אצלנו הצבא הרשמי לא צועק על סיעתא דשמיא. לא מרשים אפילו לכתוב במסמכי צה"ל "בעזרת ה'" או דבר אחר כיו"ב. האם במצב כזה קידוש השם יהיה דוקא בכך שאנו ננצח? על זה הרי ודאי צריך להתפלל! חילול השם שבכפירה שבתוכנו ודאי צריך לכאוב לנו! גם מי שסבור שחילונים הם תינוקות שנשבו, הרי לעניננו אין לראות בזה נחמה גדולה. היה כבר פעם לקב"ה עם של תינוקות שנשבו במצרים, ואולם הוא לא היה מרוצה מן

למרות שאיננה בלב שלם כל-כך? מפני שהקב"ה ברחמיו מצרף את ה"קצת לב" של ראובן עם ה"קצת לב" של שמעון, נמצא שבס"ה יש כאן "שיעור" של לב שלם. במה דברים אמורים? אם כל אחד אכן משקיע עכ"פ קצת לב. אבל אם גם מקצת לב אין משקיעים בתפלה, ממה יוצר לב שלם?... אינני יודע. אינני רוצה לקטרג, אבל לכאורה גם בתפלה בציבור, הכרחי הדבר שכל אחד ישקיע קצת לב כפי כוחו. הרי גם בדין זה כך, שגם אם התפלל אדם בציבור, אם לא כיון בברכת 'מגן אברהם' - לא יצא ידי חובת תפילה (שו"ע או"ח סי' ק"א ס"א). למעשה בזמננו "אין חוזרין בשביל חסרון כונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, א"כ למה יחזור" (הרמ"א שם), אבל בעצם אין יוצאין ידי חובת תפילה בלא כוונה זו, וזהו אפילו בציבור. הרי שגם בתפלה בציבור מוכרח שיהיה "קצת לב".

כפי שאמרנו, בציבור מועילה תפלה גם כשהיא בגדר של "ו י פ ת ו ה ו ב פיהם ובלשונם יכזבו לו, ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בכריתו". מה הפשט בזה? מה שייך 'פיתוי' כלפיו ית'? הרי הקב"ה יודע הכל, לא שייך לרמות אותו. מהו א"כ הדבר אשר הפסוק מכנה אותו כפיתוי כלפי הקב"ה? נראה מהו פיתוי ביחס לבשר ודם, להבדיל. מתי משתמשים בפיתוי אצל בשר ודם? כשרוצים לשכנע אותו לקנות סחורה שאינו מעוניין בה. מה עושים? מנסים לשכנע אותו שסחורה זו דוקא טובה מאד בשבילו. "מכונית זו היא דוקא מכונית טובה! צורכת מעט דלק, נוסעת יותר מהר, יותר בטוח..." למעשה, לא בגלל טובת הקונה רוצה אני שיקנה את הסחורה המדוברת, אלא בגלל טובתי שלי רוצה אני שיקנה אותה, מפני שאקבל עליה רווח גדול יותר או מסיבה אחרת. אם הייתי רוצה שהקונה יקנה מה שבאמת הכי טוב עבורו, לא הייתי משכנע אותו לקנות מכונית זו. ואולם כיון שלא טובת הקונה עומדת לנגד עיני, אלא טובתי שלי, מנסה אני לשכנע את העומד מולי שסחורה זו היא הטובה ביותר גם עבורו. למעשה אסור לנהוג כך במסחר, לשכנע אדם שהסחורה טובה עבורו, כשלמעשה יודע אני שאין זה כך. אבל לעניינו - זהו 'פיתוי'. זהו לכאורה גם הפשט בפסוק 'ויפתוהו בפייהם'. הכונה היא, שאני מתפלל לקב"ה שכדאי לו לגאול אותנו, כי יהיה זה קידוש השם אם יגאל אותנו. "וגאלנו מהרה למען שמך" - גאל אותנו בשביל שיתקדש שמך. באמת בעומק הלב מעוניין אני שהגאולה תבוא מפני שלא נעים לי שהערכים יורים, ומפני שמפריע לי שישנם פצועים ולוויות ח"ו ושאר צרות, אבל בפה אומר אני לקב"ה, שכדאי לו לגאול אותנו "למען שמך". זהו הפיתוי ששיך כלפי הקב"ה, להתפלל על כבוד שמים, גם אם בלב הכוונה איננה בשלמות רק על זה. הרי איננו נמצאים במדרגה של אברהם אבינו ושל משה רבנו, א"כ לפחות נתפלל על קדוש שמו בעולם בבחינות 'ויפתוהו בפייהם', ונסה להתכוון בזה עד כמה שדינו מגעת. לפחות בברכת

המצב הזה והוציא אותם משם ונתן להם את התורה. אם היה חפץ במצב של תינוקות שנשבו, לא היה צריך להוציא אותנו ממצרים. היה משאיר אותנו במצרים, להיות תינוקות שנשבו. מצב כזה שישראל הם תינוקות שנשבו הוא עצמו מצב של חילול השם נורא. גם זה צריך לכאוב. לא מספיק לכאוב רק על כך שהערכים יורים עלינו, צריך לכאוב גם על חילול השם שלנו בעצמנו. אם היו נשבים חלילה כל-כך הרבה תינוקות בידי הסורים או בידי מישהו אחר, האם היינו שותקים?! הרי היינו מזודעזעים עד עומק נשמתנו! וכאן, נשבים בתחילת כל שנת לימודים אלפי תינוקות, ואין מרגישים זאת. לא לוקחים ללב. הלב צריך לכאוב על כך! ואולם גם תפלה על דבר זה עלולה שלא להיות תפלת אמת. אם אומר שכואב לי על כך שהחילונים מחללים את השם, על זה שכך וכך תינוקות לומדים כפירה, בשעה שכשאני עצמי עושה עבירות פחות כואב לי, הרי זה סימן שלא אכפת לי כ"כ על קידוש השם. כי מי שבאמת אכפת לו על קידוש השם, צריך שיהיה אכפת לו קודם כל על מה שהוא חוטא, אח"כ גם על כך שהחילונים חוטאים, ואח"כ גם על זה שהערכים יורים. אבל קודם כל - מה אני בעצמי? איפה אני עצמי אוחז בקידוש השם? האם התורה שלי היא תורת אמת? האם החסד שלי ושאר המעשים שלי הם בסדר? רק אם התשובה על שאלות אלו היא חיובית, אז התפילה שלי על קדוש השם היא תפילה אמיתית. ודאי שאין אנו במדרגה הזאת. איננו יכולים להתפלל כמו משה רבנו או כמו אברהם אבינו. איננו נביאים, והתפילה שלנו אינה אמיתית. אם איוב שהיה "איש תם וישר ירא אלקים וסר מרע" לא הצליח להתפלל מעומקא דליבא רק על קידוש השם, מה נגיד אנו על התפילות שלנו? ובכל זאת, עד מקום שדינו מגעת צריך כל אחד להשתדל לפום דרגא דיליה לשתף גם שם שמים בצערו.

ישנה עוד נחמה אחת שחז"ל אמרו לנו. חז"ל הרי אמרו: אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו (כלומר: מתפלל מכל לבו), שנאמר: "נְשָׂא לְבָבְנוּ אֶל פְּפִימָא אֶל אֱ-לֹהֵי בְּשָׂמִים" (איכה ג, מא), שמרים את כל הלב אל אביו שבשמים. מקשה הגמ': איני? והרי הפסוק אומר: "וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיָּהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִבְזְבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נִכְוֶן עִמּוֹ וְלֹא נִאֶמְנוּ בְּבְרִיתוֹ" (תהלים עת, לו-לז), ואעפ"כ "והוא רחום יכפר עון ולא ישחית" (שם, לח)? מתרצת הגמ': "לא קשיא. כאן ביחיד, כאן בצבור" (תענית ח, א). כלומר: תפלת היחיד אינה נענית אלא אם כן משים נפשו בכפו, אבל תפילת ציבור מתקבלת אפילו אם איננה בלב שלם ואיננה אמיתית כל-כך. וא"כ, הגם שמשם היה יחיד, ואברהם היה יחיד, ואיוב היה יחיד, אבל לנו ב"ה ישנם ציבורים, יש מנינים בכותל ובישיבת הכותל ובשאר מקומות, ובציבור הרי ראינו שאפשר להשיג ישועה גם אם התפילה איננה בלב שלם כל-כך. ובכל זאת, גם תפלה בציבור מוכרח שתהיה עם מעט כונה כדי שתועיל. שכן מדוע תפלת הציבור מתקבלת

פח, ב), ולנו אין סבלנות לחכות כל-כך הרבה. היינו רוצים שהתשועה תבוא קצת יותר מהר. יש שאמרו שלכן אנו אומרים "במהרה בימינו", כמבקשים ממנו ית', שלא ימדוד את ה"מהרה" בְּאַמַּת המידה שלו, אלא בְּאַמַּת המידה של "ימינו", וימינו הרי הם כצל עובר. אז נכון ש"לא החזיק לעד אפוי", אבל צריך להתעורר שהתשועה תבוא יותר מהר. והדרך לזה, אינני אומר שצריך לפרק את צה"ל, אבל לדעת שלא מצה"ל תבוא התשועה. צריך אמנם להגן על ישראל מפני שהקב"ה ציוה להגן על ישראל עד כמה שאפשר, אבל לא מזה תבוא התשועה. כשאנו אומרים "שקר הסוס לתשועה" (תהלים לג, יז), אין הכוונה שתשועת הסוס היא רק חצי מן אמת, כי אין בכח הסוס להציל בלא סיעתא דשמיא, בבחינת "זה וזה גורם". אלא הכונה היא שהסוס הוא שקר גמור, הוא איננו גורם כלל. הקב"ה ציוה להשתמש גם בסוס ועל כן משתמשים גם בסוס, אבל מה שגורם לתשועה זה רק מצוות ומעשים טובים, ולא משהו נוסף אחר. הנביא הרי רואה בזה את עיקר התשובה: "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך. קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", ומה היא התשובה? כיצד יש לשוב אליו? "אמרו אליו: כל תשא עון וקח טוב... אשור לא יושיענו (ולא משנה אם זה אשור או אמריקה), על סוס לא נרכב (ולא משנה אם זה סוס או טיל או טנק או דבר אחר)" (הושע יד, ב-ד). אין הכוונה שלא נרכב כלל על סוס, אלא שנרע שהתשועה היא לא בסוס, אלא רק "בה" אלקינו תשועת ישראל" (ירמיהו ג, כג), ובלי עזרת ה' אלקינו לא יעזרו כל הסוסים. אם הקב"ה ירצה, לא יחזיק לעד אפוי, אבל אנחנו איננו רוצים לסמוך רק על זה שלא החזיק לעד אפוי, מי יודע כמה זמן זה יהיה. אמנם בימי יהואחז מלך ישראל הקב"ה ריחם, אבל באיזה מצב ריחם? כשלא נשאר עוד לישראל אלא חמישים פרישים ועשרה רכב, כי כל השאר "אַבְּדָם מִלְּךָ" אָרְם וַיִּשְׁמֶם פְּעֶפֶר לְדָשׁ" (מל"ב יג, ז). אנחנו איננו רוצים להגיע למצב כזה שישארו לנו רק חמישים רוכבי סוסים ח"ו, צריך להתעורר שישועת ה' תגיע יותר מהר, והמלחמה הנוראה הזאת כבר נמשכת תשעה חודשים, ונפגעים ומתים עוד ועוד יהודים, נוספים יתומים ואלמנות ופצועים ה' ריחם, מה יהיה הסוף? צריך לצעוק אל ה': "ראה נא בענינו וריבה ריבנו, וגאלנו מהרה למען שמך", שנגאל במהרה, אבל לשם כך עלינו להתעורר, להתחזק בתורה - "מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקָם יִסְדָּף עַז לְמַעַן צוֹרְרֵי", להשבית אויב ומתנקם" (תהלים ח, ג), כח התורה משבית אויב ומתנקם - וכן בתפילה, באהבת ישראל, ובכל הדברים הצריכים חיזוק. אם אנחנו נעשה את שלנו, ודאי הקב"ה יעשה את שלו, ואז יהיה באמת קידוש השם בעולם. הערבים יכולים לצעוק שה' אָפְּרָה, אבל הם לא הולכים בדרכי ה', שהרי "ה' א-ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד", ואצל הערבים לא כל-כך רואים את זה. כשנתחזק בדרכי ה',

ראה נא בְּעֵינֵינוּ. הרי רש"י אומר, שלעומת הברכות על בנין ירושלים וצמיחת קרן דוד והמחזיר שכינתו לציון שהן ברכות המתחסות לגאולה הסופית, גאולת עולמים במהרה בימינו, ברכת ראה נא בענינו וריבה ריבנו מתחסות לצרות של כל יום, לגאולה זמנית, שגם אם לא הגענו עדיין ל"תחנה הסופית", הרי גם מן הצרות של כל יום אנו זקוקים לגאולה. פעם מהצלבים, פעם מהאינקביזיציה, פעם מהרשע הגרמני ימח שמו, ופעם מן הערבים. אמנם לא היתה זו גאולה סופית אצל הגרמנים ואצל האחרים, אבל בכל זאת גם זה שהרשע הגרמני נפל בסופו של דבר, היא גאולה כלשהיא. וא"כ חושבני שעצה גדולה למצבנו היא להשתדל בכלל להתכוון בתפילה, עד כמה שאפשר, אבל במיוחד בברכה זו, גם הש"ץ וגם היחיד, ולהשתדל להרגיש עד כמה שאפשר גם את ה"למען שמך", כדי שלא תהיה תפלתנו לגמרי בבחינת "ויפתוהו", אלא שבאמת יכאב לנו על חילול השם, כשישראל נשברים. ואם זה מפני שרבים מישראל עדיין אינם מודים במלכות שמים כמו שצריך, הרי על זה גופא צריך להתפלל, שנכיר במלכות שמים כמו שצריך, שלא רק הערבים יצעקו שה' אָפְּרָה, אלא גם אנו נבין שה' הוא א-ל גדול גבור ונורא, ואז יהיה באמת קידוש השם בניצחון על הערבים.

אם אנו מצדנו באמת נתעורר על הדבר הזה, אולי נזכה שגם הקב"ה יראה בזה קידוש השם. אבל גם אם לא כך יהיה, ודאי שה' ירחם עלינו בסופו של דבר. שהרי אחת ממידותיו היא - "לא החזיק לעד אפוי" (מיכה ז, יח), ומבאר בזה ה'תומר דבורה' (פ"א מידה חמישית), "שאפילו האדם מחזיק בחטא, אין הקב"ה מחזיק אף. ואם מחזיק, לא לעד. אלא יבטל כעסו אפילו שלא ישוב האדם, כמו שמצינו בימי ירבעם בן יואש, שהחזיר הקב"ה גבול ישראל, והם היו עובדי עגלים, וריחם עליהם ולא שבו (כלומר: למרות שלא שבו מקודם לכן). א"כ למה ריחם? בשביל מידה זו...". הרי שגם זו היא אחת ממידותיו ית', שגם אם אין ישראל עושים תשובה, מסייג הקב"ה את כעסו, ואינו ממשיך להכותם עוד ועוד. בימי יהואחז מלך ישראל ובימי יואש בן יהואחז, ובימי ירבעם בן יואש, ישראל אינם חוזרים בתשובה, ובכל זאת "ראה ה' את עֵנֵי ישראל מִיָּהּ מֵאֵד וְאָפֶס עָצוֹר וְאָפֶס עָזוֹב" (מל"ב, יד, כו) וריחם עליהם, והשיב על ידי ירבעם בן יואש את כל גבול ישראל "מלבוא חמת עד ים הערבה" (שם, כה), דהיינו כל מה שכבש יהושע (ונלקח מישראל במרוצת הדורות), ולפי דעה אחת אף יותר ממה שכבש יהושע (עי' מחלוקת בירושלמי חלה פ"ב ה"א), למרות שהמשיכו לעבוד לעגלים שהעמיד ירבעם הראשון. יש א"כ מקום לקוות, שגם אם אין אנו ראויים לכך על פי מעשינו, מ"מ הקב"ה יפסיק פעם את הצרות. אבל יותר טוב שנשתדל כן להיות ראויים לכך. שכן אמנם ה' "לא החזיק לעד אפוי", אבל גם 'לא לעד' של הקב"ה, מי יודע כמה שנים זה? הרי אפילו 'מהרה' של הקב"ה זה שמונה מאות וחמישים ושנים שנה (גיטין

נזכה באמת ל"גאולה שלמה למען שמך" במהרה
בימינו.